

Форми й методи більшовицької агітації й пропаганди.

Як уже зазначалося (диви „Дзвони ч. 3.), вся більшовицька культура й т. зв. політосвітня робота є фактично пропагандою комунізму. Одноманітність, убогість тем та мотивів, щоденне товчення про „індивідуалізацію країни, про п'ятилітку, діалектично-матеріалістичні засади“, низький інтелектуальний розвиток керівників — зводить часто усю роботу до приторности, до резолютивного трафарету, до попугайського переспівування цитат з Маркса, Леніна та переживування постанов партійно-радянських з'їздів, до тлумачення на всі лади різних урядових директив. Вона набридла самим ініціаторам-керівникам, а в слухача викликає огиду. І справді, нема абсолютно в ній елементу нового, свіжого, захоплюючого інтуїтивні стремління слухача, нема розмаху-полету в сферу шукань — нема тенденції задовольняти жадобу до пізнань світобуття. Стає вона не освітньою роботою, не самоудосконаленням, а казуїстикою, порнографією, циркулярними доктринами, покритими мороком своєї конечної суті, голим фразерством, позбавленням живлово-духового вогню, яким палає творчий інтелект.

Цю кваліст у культ-роботі добре усвідомлюють собі і радянські пропагандисти. Не маючи змоги відступити від свогого принципу-політиканства й комунізації, вони намагаються підсолодити агітацію зовнішньо-технічними прийомами: велику надію покладають вони на форми й методи агітації й пропаганди. Радянська методологія витворила своєрідні засади, що знаменуються єдиним висловом **активізації, оживлености та безпосереднього зв'язку** керівника з аудиторією. Радянська методика твердить, що важливим моментом у культроботі є не лише те, що подається масі, але в якій формі, якими методами й технічними прийомами подається. Надто велику увагу звертають вони на духовий зв'язок аудиторії з референтом, на активізацію аудиторії; вони творять таку атмосферу, щоб слухач працював разом з прелегентом, щоб він напружував усі органи свогого інтелекту. Всяка агітаційна праця зводиться до принципу: вчити пропагандувати не розказом, а показом, інакше кажучи, в культосвітній праці велике застосовування повинен мати демонстративно-показовий елемент, оперування найрізноманітнішими наочними приладдями й практично-життєвими даними (діяграми, схеми, пляни, малюнки, моделі, нариси, написи на дошці, на папері і т. інш.). Правда, з причини відсутности таких експонатів, ця засада мало здійснюється, проте керівники завжди роблять наголос на моментах „уявіть собі таке“, „я бачив річ“, „виглядає воно так“ і т. інш. Своєрідним є принцип практицизму, якому дається перевагу перед теоретичним обґрунтуванням та удосконаленням природи й суті питання, розділу чи об'єкту; звідсіль утилізаторська тенденція, себто — негайна

реалізація в житті кожної здобутої в агітації істини, кожного зясованого пакту у відповідній, бодай наївно-примітивній постановці. Обязковим є момент: після викладу чи праці взагалі, керівник не залишає аудиторію з індивідуальними вражіннями, думками й поглядами, а заокруглює свою працю до того, щоб уся аудиторія розуміла й прийняла його так, як він того хоче, себто — в комуністичному дусі. Тому в кінці він виставляє практичний висновок — резолюцію: мій, мовляв, виклад треба розуміти так то, і говорив я про це з такою то метою, а тому „де в житті можна застосовувати викладені думки, висновки, таку практичну квінтесенцію повинні винести слухачі з даного викладу“.

Характеристичним є в методиці елемент образности, артизму й театральщини. Радянські методологі не роблять різниці між лекцією чи рефератом, а справжньою художньо-театральною постановкою; на їх думку, добре підготовлена й зі всіма елементами переведена доповідь чи реферат може й мусить викликати такі самі емоції й дасть таке ж саме задоволення, як і песа високої художньої вартости. Тому в плянах роботи вони воліють політичний огляд чи реферат або політгурток замість якоїсь нецілком „ідеологічно витриманої песи; з цієї засади такі невриручі песи, як „Бондарівна“, „Дві сімї“, „Кума Марта“ й сотні подібних викреслюються з репертуару як „ідеологічно невитримані“, зате якась недолужна інсценіровка, чи шабльонова „современная“ песа, наскрізь сполітизована на комуністичне копито — широко рекомендується. Напр. стара клясична песа „Ой, не ходи Грицю, тай на вечерниці“ суворо забороняється, натомість „нова, перероблена“, цілковита профанація — нівечення старого драматурга Старицького — рекомендується як „революційне мистецтво“. Вживання на кожному кроці чарівного ліхтаря, демонстрація побільшених картин, малюнків, вставлення цілих художніх розділів до цілком прозаїчних речей — це характеристичний і дуже поширений методичний прийом; інсценізація наукового реферату, драматизація якоїсь передовиці з центральної газети чи політичного огляду, ілюстрація живими картинами (діяграмами, схемами, моделями, емблемами, статистичними даними і т. інш.), монольогами, діяльностями, масовими сценами звіту-відчиту входить на радянщині в правило і має вигляди на білянс успіхів та живого й раціонального поставлення роботи.

Кінець-кінцем методика політосвітньої роботи, при неусталеності й непевності поглядів, а великих вимогах до неї, — це ще далеко не розроблена проблема, над якою вперто працює звесь центрально-провідний методичний актив. Ще й досі нема тут твердої лінії й певного курсу: що ухваляється й категорично пропонується до вжитку й керування одного року, те засуджується й рішучими приписами відкидається другого. Свого часу (1927—28 р.) була тенденція витиснути з клубів та сельбудинків „театральщину“, чи то через те справді, що вона, замість пропаганди соціалізму, поширює „міщанство, еротизм, розпешус

молодь“, чи з іншої, реальнішої причини — а саме, що пролетарські драматурги не спромоглися ще створити „революційно-вогненної“ драми-песи. У всякому разі голосно крикнули з Харкова: „геть просвітянсько-театральну бутафорию та сексуальний героїзм з гнило-міщанським побутом! Театральну сцену зробити репертуаром пропаганди живого, соціалістичного будівництва та політичної самоосвіти“.

Ця тенденція скоро показала наслідки: на низах, у сільських культурних організаціях цілком завмер рух. Центральні методисти очунали й давай гнути палицю в інший бік, давай кричати про оживлення політосвітньої роботи, про ілюзійність ефективності і... художні видовища. Це викликало великий розвиток кіно в політосвіті, але ні загальні умови, ні кишеня ні самі кінофабрики не такі багаті, щоб, замість колишнього театру майже в кожному селі, поставити кіно-апарат; довелося в широкій мірі повернутися до тої самої театральщини, хіба лише знівеливши її природний розвиток і здоровий зміст. Під замітом „насичування художніми елементами“ почали запроваджувати торік гонену „театральщину“, рекомендуючи навіть святково-урочисті привітання, присяги й гостинні прийоми виконувати в картинно-театральній формі.

Основною засадою в усякій культурній роботі на радянщині є утилітарна метода, чітко накреслений зміст - ціль. Всяка ініціатива, кожна культурно-освітня акція, виступ, гурток, чи збір проводиться не для духового задоволення, не для заспокоєння абстрактного інтересу чи розривки, а завжди з певною життєво-практичною метою. Напр. засновується гурток світознавства не на те, щоб члени його усвідомлювали собі історію світоустрою й тасмниці Всеселенної, а тільки на те, щоб вони стали „кваліфікованими“ й активними борцями в ділянці антирелігійної пропаганди; дається лекція, доповідь вечірка чи щось інше на те, щоб підготувати аудиторію до наступної політично-суспільної кампанії чи якогось громадського руху. Коротко кажучи, радянські пропагандисти, проєктуючи якийсь культурний виступ, ставлять питання: для якої мети, почину. Відповідно до цілі організується сама робота. Є праця постійна, систематична, є кампанійська, ударна пропаганда, що обслуговує всі державно-партійні кампанії й ударники; є масова, робота-агітація, є поглиблена — пропаганда.

Постійна культробота має завдання: притягнути до політичної щоденної роботи масу і розповсюджувати серед неї ідею комунізму та все головніше, що назріває в процесі „будівництва соціалізму“, щоб маса була завжди в курсі новин і відповідно радянському духові й поглядам на них реагувала. Кампанійська культробота з передбаченими плянами кампаній-ударників; роля політосвітніх організацій дуже велика: раніш чим переводити всяку кампанію силою технічного апарату, її попереджує агітація клубів, сельбуди, збори й інше; популяризуючи ударну кампанію політосвітні установи організують, навколо неї увагу маси, до-

водять її конечну потребу й користь формують погляди на неї й пропонують способи практичної участі. Через агітацію клубів і сільбудів „обработивається“ актив, утворюється відповідна атмосфера, що гарантує всяку, найтяжчу матеріальними здирствами, кампанію.

Масова й поглиблена культробота теж виконує певне призначення. Перша — агітація має завдання організувати як найширші лави слухачів, щоб кинувши їм ідею соціалізму, скорити їх радянському впливові, вбити серед них антирадянські тенденції та різні просяви „вільнодумства“ й „неправильного“ трактування суспільно-державних чинностей. Це перший ступінь тієї широкої комуністичної лябораторії, де прищеплюється дух покірності і згоди з політикою більшовизму, де виховуються десятки заслплених крикунів, що у відповідних моментах, як папуги, можуть за оратором-комуністом вигукувати „хай живе“. Поглиблена робота — другий ступінь комуністичного гарту; тут „виробляється“ славнозвісний на радянщині „актив“, ті обранці одиниці, що пройшовши специфічну школу облуди, брехні, ненависти й безмежної зарозумілості (мовляв, я „прозрів“, а всі сліпі буржуї й консерватисти), стають запальними пропагандистами соціалізму в масах, стають вірнопідданими під хлібами-агентами партії, деруть немилосередно з живого й мертвого — це якраз ті одиниці, що, запродавши честь і совість, приголомшивши в собі всякі людські почуття, — репрезентують „інтереси“ стероризованих міліонових мас та підпирають диктатуру пролетаріату.

Як масову так і поглиблену культроботу переводиться у відповідних формах, методах та прийомах. Кілька зауважень про найголовніші з них.

Найбільш поширені форми масової роботи (агітації) є: доповідь, реферат, поточна інформація, звіт та лекція. Переводжені на звичайні засадах, ці форми в більшовиків видаються деякими своєрідностями: одноманітністю тем (політика, антирелігійні питання, поточна урядово-партійна інформація і майже більш нічого іншого), браком ґрунтовної підготовки, призначенням для певних груп населення (молоді, дорослих, жінок, незаможників і т.ін.), яких притягають до аудиторії в обовязковому, чи й примусовому порядку, практичним-висновком, що його треба зараз же змісця після доповіді чи реферату застосовувати у відповідній ділянці. Характеристичною є кінцева резолюція, як обовязкова вимога до аудиторії: напр. зачитавши лекцію про походження людини від якоїсь, скажемо, тварини, прелегент свою резолюцію-висновки скеровує не на дальше студювання цієї теми, але на негайну практичну ціль: скерувати вилложені аргументи для боротьби з церквою. Отже не вигадкою є, а з радянської методичної дійсності виходять анекдоти про те, як мітинганти урочисто ухваляють, що „землю не Бог сотворив, а з крученої піни вона витворилася, а тому й крутиться“, чи переможною більшістю голосів стверджують, що ніякого Христа на світі не було, а нагло буржуазія Його вигадала, про що й належить поставити до відома та обовязкового керівництва всьому пролетаріатові“.

Згадані форми знаменуються надзвичайною плодючістю: тут радянщина могла б напевно взяти рекорд по всьому світу. Майже ні один день праці пересічного клубу чи сельбудинку не обходиться без доповіді, реферату чи інформації. Черпаючи теми з бездонного джерела всіляких директив, інструкцій, приписів, методичних листів, кампаній, що ними безперестанно засипають вищі політосвітні і партійні інституції, низові організатори злегкої руки „родять“ лекцію чи реферат. Зібралася, прим., молодь в клубі, чи затягається з якихось причин ділове зібрання (а це буває завжди), зійшовся гурт людей на вулиці, на колодках, прийшли купатися до річки чи вилежуються в садку у холодочку — радянські агітатори „ловлять момент“. Як стій родиться трибуна, обирається президія і — лекція готова. Можна уявити собі серіозність і ціну такої лекції.

Радянські агітатори не визнають моменту підготовки до виступу; єдине, що вони проробляють, — це газета, постанови, резолюції та директиви партії й уряду; все інше впливає з цих кличів; оратор на них переможно виїжджає в найприкрішому моменті. Часто доповідь чи реферат не починається тільки через те, що не можна розв'язати справи про референта. Є кілька охочих або нема ні одного; організатор бігає, видивляється в аудиторії, хто б „виручив, бо ж пропаде нагода „агітнуть“.

Ці форми випробовуються часто в показовий спосіб. Замість факірів, гіпнотизерів та фокусників, з якими на радянщині жорстоко борються, розїжджають тепер по селах і містечках рафіновані лектори, читаючи „зразкові“ реферати про будівництво соціалізму в одній країні, звідкіль узялася людина, про Дніпрельстан, чи жив справді Христос, як виглядатиме радянська влада через п'ять п'ятиліток. Тут вступає в гру „наукова сила“, клепааний на язик фахівець, що даром красномовности „полонить“ аудиторію та сіє „зерно комунізму“. „Універсальні оратори, як грамофон, „викувавши“ затверджені наркомосом тези, пересичені дотепними інсинуаціями, підкріплені образно-картинними експонатами й ефектами, ділають, на публіку, деяких у дечім переконають, а фанатичних комсомольців та напівграмотних комнезамців захоплюють і втілюють думку, що „влада рад міцніє, наука цвіте, родяться велитні червоної науки і — пролетаріят переможе і...“

(Кінець буде).

Не можливо кандидувати в творці держави тим, хто виростає з традиції руїни і нищення держави.

В. Литинський.